

Rumi in de Woman, Life, Freedom-beweging in Iran

Asghar Seyed-Gohrab

In een korte video die via sociale media werd verspreid combineerde de Woman, Life, Freedom-beweging uit 2022 Rumi's poëzie met spotprenten. De boodschap: kritiek op het Iraanse regime. Dit toont aan dat de klassieke Perzische poëzie vandaag de dag wordt ingezet om te reflecteren op de verderfelijke van macht en status.

Klassieke Perzische poëzie is een levende traditie. Dit blijkt wel als die een millennium later nog op sociale media wordt gebruikt om commentaar te leveren op politieke en maatschappelijke problemen. Het gebruik van de poëzie van Rumi door de recente *Woman, Life, Freedom*-beweging in Iran is hier een goed voorbeeld van. Het gaat om een video van net geen anderhalve minuut waarvan de maker om veiligheidsredenen anoniem blijft.¹ Het is niet makkelijk om na te gaan hoe populair deze video precies is, maar we weten wel dat hij veelvuldig gedeeld is. Wat maakt dat Rumi's tekst na zevenhonderd jaar nog steeds zo bruikbaar is?

Een politiek pamflet

De tekst in de video komt uit deel vier van Rumi's *Masnavi*. Dit deel bestaat uit zeventien coupletten en is getiteld 'Een uitleg waarom het verkrijgen van kennis, rijkdom en status bij kwaadaardige mensen tot hun ondergang zal leiden en waarom het lijkt alsof men een zwaard in de band van een struikrover heeft gestoken.'² De boodschap van het gedicht is dat als een oneerbaar persoon of een persoon met slechte karaktereigenschappen een positie verwerft, hij zichzelf en de omgeving ten val zal brengen. Rumi is ervan overtuigd dat als kennis, bezit of religieuze macht in de handen van zo'n persoon vallen, dit

tweedracht (*fetna*) in de maatschappij zal veroorzaken. Rumi zegt dat het beter is om een zwaard aan een dronken bandiet te geven dan een persoon met kwade aard (*bad gowhar*) kennis en vaardigheden bij te brengen.

De video bevat acht coupletten en voorziet ieder couplet van een karikatuur. Op deze manier heeft Rumi's poëzie de oorspronkelijke context verlaten. De tekst is niet meer in boekvorm te lezen maar wordt gebruikt in een digitale omgeving. De versregels worden bovendien hardop voorgedragen. De maker houdt zich niet aan de tekstuele traditie met haar vaste volgorde van versregels, maar selecteert die coupletten die de luisteraar als commentaar of kritiek op de hedendaagse politieke situatie kan interpreteren. Aangezien Perzische dichters voor het hele gedicht hetzelfde metrum gebruiken, vertoont de nieuwe selectie uit de gedichten in de video toch samenhang. Deze nieuwe versie van het gedicht krijgt een eigen leven in de context van kritiek op het regime. Maar ondanks de nieuwe vorm blijft de ethische en morele les die Rumi voor ogen had hetzelfde: dat een onwetende geen macht moet krijgen.

Rumi en de opperste leider Ali Khamenei

Naast de verzen bevat de video ook een belangrijk visueel aspect in de vorm van spotprenten van Khamenei en andere geestelijken. Deze afbeeldingen worden becommentarieerd met de teksten van Rumi. Ook de naam van de illustrator blijft onbekend. In de video worden de versregels voorgedragen om de Islamitische Republiek Iran te veroordelen voor het schenden van mensenrechten. In wat volgt zal ik een paar van de versregels analyseren en laten zien hoe ze worden verbonden aan de opperste geestelijke leider Ali Khamenei.

De eerste spotprent beeldt Khamenei af met zijn zwarte tulband met daarop een kroon (afb. 1). Sjiitische geestelijken die afstammen van de profeet Mohammed dragen in de regel een zwarte tulband; alle anderen een witte. Khamenei vertegenwoordigt *velayat-e faqih*, oftewel de 'absolute macht van de geestelijke'. Khomeini bedacht dit concept om politiek en religie met elkaar te verbinden en zichzelf als de opperste leider te presenteren. Sinds Khomeini's dood in 1989 belichaamt Khamenei deze macht. De kroon op de tulband geeft aan dat Khamenei ook een koning is. De boodschap is dat toen Iraniërs 44 jaar geleden een revolutie pleegden om de Pahlavimonarchie in te ruilen voor democratie, zij in plaats daarvan een geestelijke monarch hebben gekregen.

De spotprent van Khamenei wordt vergezeld van een couplet waarin Rumi een universele waarheid verwoordt, namelijk dat macht en status de persoonlijkheid corrumperen.

In dit vers benadrukt Rumi dat de verandering van persoonlijkheid onherstelbaar is als de persoon een onwetende (*jahel*) is. De term *jahel* heeft de lading van de onwetendheid van de Arabische samenleving vóór de komst

*Afbeelding 1: Zelfs honderd leeuwen kunnen de schande die de positie
teweegbrengt met een onwetende niet bewerkstelligen
(Masnavi, Boek IV, p. 75, regel 1442, vertalingen door de auteur)*

van de islam. In het Perzisch verwijst het woord naar een onwetende persoon die weigert om de waarheid te aanvaarden. In deze moderne context wordt Khamenei dus afgebeeld als een onwetende. De zinsnede dat zelfs honderd leeuwen de schande die deze onwetende tweebrengt niet ongedaan kunnen maken, duidt op de onherstelbaarheid van wat deze persoon heeft gedaan.

De tweede spotprent beeldt Khamenei af met een prothese van zijn rechterhand (afb. 2). Tijdens een persconferentie op 27 juni 1981 verloor Khamenei zijn rechterhand toen een bom in een cassetterecorder ontplofte. De prothese is hier afgebeeld als een harde (ijzeren?) hand. Naast Khamenei staan drie leden van het regime. Een van hen is waarschijnlijk een lid van de Revoluti-onaire Garde die een demonstrant heeft vermoord. Die laatste, waarschijnlijk een vrouw, hangt ondersteboven en draagt een groene broek en een wit shirt; bloedspetters sieren haar lichaam. Zo vormt het ondersteboven hangende li-chaam van het slachtoffer de vlag van Iran (groen, wit, rood): de val van het slachtoffer leidt tot het verrijzen van de Iraanse vlag. Het doet me denken aan de slogan die mensen op straat schreeuwden na het vermoorden van een van de demonstranten: *agar yeki koshteh sheh, hezar nafar poshtesheb* ('Als een persoon wordt gedood, zijn er duizend mensen achter hem').

De gekleurde kleren van het slachtoffer staan in schril contrast tot het zwart-wit van de daders. Ondanks het geweld dat hier wordt uitgebeeld, lezen we dat Khamenei nog niet tevreden is over de manier van afslachten. Hij zegt

Afbeelding 2: Zijn karakterfouten zijn verborgen, (maar) als hij de middelen tot zijn beschikking krijgt zal zijn slang zich uit zijn hol naar de woestijn haasten.
(Masnavi, Boek IV, p. 75, regel 1443)

in Perzische spreektaal: *In mardak kareshu balad nist / har chi khun bud pashid be man* ('Dit mannetje doet zijn werk niet goed / al het bloed is mijn kant op gespetterd'). Rumi's versregel is hier gebruikt om te laten zien dat de onwetende fouten in zijn karakter verbergt. Dit suggereert dat Khamenei twee gezichten heeft: terwijl hij als een zachte en redelijke leider wil overkomen, heeft hij een harde en onredelijke inborst. Zijn ware aard toont zich wanneer hij jonge demonstranten van het leven berooft. Rumi vergelijkt een leider die zo handelt met een slang die uit zijn hol in de woestijn kruipt op zoek naar een prooi.

In de derde afbeelding komen de beeldspraak van slangen, de onwetende en de woestijn samen. In Rumi's vers verwijzen de schorpioenen en slangen naar opportunisten onder de leiding van zo'n onwetende. Rumi herhaalt het woord *jabel* ('onwetende') in combinatie met *shah* ('koning') om te laten zien dat als de koning onwetend is, onrecht en onheil te verwachten zijn. Zo wordt een analogie gemaakt tussen de Revolutionaire Garde en giftige slangen en schorpioenen in de woestijn. De versregels inspireren de kunstenaar om beelden te zoeken die de analogie ondersteunen.

Ik sluit mijn analyse af met de volgende afbeelding en het couplet dat de internationale ambities van Iran in de regio benadrukt (afb. 4). Tijdens de demonstraties riepen Iraniërs slogans als *na Ghazza, na Lobnan, janam fada-ye Iran* ('noch Gaza, noch Libanon, moge mijn leven opgeofferd zijn voor Iran') om hun ongenoegen te uiten over de enorme investering van het regime in Sy-

*Afbeelding 3: De hele vlakte zal worden gevuld met schorpioenen en slangen, wanneer een onwetende de koning wordt van bittere decreten.
(Masnavi, Boek IV, p. 75, regel 1444)*

rië, Libanon en Palestina. Iraniërs vragen zich al lang af waarom zij in armoede moeten leven terwijl naar deze landen juist veel geld gaat. De volgende afbeelding is veelzeggend. Op de linkerfoto staat Khamenei samen met Hassan Nasrallah, de politiek leider van Hezbollah in Libanon, en Qasem Soleimani die leiding gaf aan de oorlogsoperaties in Syrië en Irak tegen IS. Op de rechterfoto zijn Iraanse kinderen die leven in armoede afgebeeld.

De woorden van Rumi sluiten naadloos aan bij de boodschap die de kunstenaar wil overbrengen: *na-mowze* betekent ‘verkeerde plaats’ of ‘verkeerde situatie’ en raakt het hart van de ideologie van het regime om zijn invloed in het Midden-Oosten te vergroten ten koste van de armoede in eigen land. Hier gaat het om buitensporige projecten voor de sjieten in de regio, zoals het bouwen van huizen, moderne ziekenhuizen, scholen, bibliotheken, waterzuiveringsinstallaties en vele andere megalomane projecten buiten de Iraanse grenzen. De twee halfverzen van het volgende couplet benadrukken het contrast tussen arm en rijk, gebruik of misbruik van macht en bezit:

Conclusie

Wat betekent het opnemen van Rumi’s verzen in een video waarin afbeeldingen en foto’s van de leider en andere vooraanstaande personen van de Islamitische Republiek worden bekritiseerd? Rumi is een religieuze dichter. Zijn leerlicht (*Masnavi*) wordt vaak beschouwd als de Koran in het Perzisch en staat vol met verwijzingen en citaten uit het heilige boek. Het gebruik van Rumi’s

*Afbeelding 4: of hij gedraagt zich met gierigheid en schenkt weinig gunst,
of hij gedraagt zich met gulheid en schenkt aan de verkeerden.
(Masnavi, Boek IV, p. 75, regel 1446)*

tekst dient waarschijnlijk om een boodschap door te geven aan Khamenei. Hij is namelijk zelf een dichter en organiseert maandelijks poëzieavonden waar dichters hun gedichten voor hem voordragen en hij de kwaliteit van de gedichten beoordeelt.³ De maker gaat ervan uit dat Khamenei Rumi kent en door deze poëzie houdt hij hem een spiegel voor waarin hij zichzelf kan beoordelen volgens de islamitische leer.

De poëzie confronteert de lezer, vooral Khamenei, met ethische vraagstukken. Wat betekent het om een leider te zijn? Wat zijn de verantwoordelijkheden die macht en status met zich meebrengen? De analogie in de video vormt bikkelharde kritiek op Khamenei als de opperste leider. Zo vindt Rumi's universele ethische boodschap om geen macht aan een onwetende te geven een nieuwe vorm in de hedendaagse politieke context van Iran.

*De maker houdt
Khamenei een
spiegel voor*

Asghar Seyed-Gohrab is hoogleraar Perzische en Iraanse Studies aan het Departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht. Hij heeft veelvuldig gepubliceerd over soefisme en klassieke en moderne Perzische poëzie. Hij is lid van de KNAW en alumnus van De Jonge Akademie. Op dit moment is hij 'Principal Investigator' (PI) van de ERC-Advanced Grant getiteld *Beyond Sharia: The Role of Sufism in Shaping Islam* (www.beyond-

sharia.nl), waarin hij met zijn team non-conformistische islamitische bewegingen bestudeert.

Noten

- 1 De video is onder meer nog te zien op het X-account takhte_twit: twitter.com/takhte_twit/status/1608006764749897729?s=51&t=nPgCgZHJ47t6oPEJujRZ7A, voor het laatst geraadpleegd op 7 november 2023.
- 2 Mijn vertaling van deze passages is deels gebaseerd op A. van Bommel, *Masna'wi* (Konya: Gemeente Konya, 2011), deel iv, pp. 132-133.
- 3 Voor een studie van deze literaire bijeenkomsten zie Fatemeh Shams, *A Revolution in Rhyme: Poetic Co-option under the Islamic Republic* (Oxford: Oxford University Press, 2021); zie ook Asghar A. Seyed-Gohrab, *Martyrdom, Mysticism and Dissent. The Poetry of the 1979 Iranian Revolution and the Iran-Iraq War* (Berlijn: De Gruyter, 2021).